

MANEVİ TAZMİNAT VE CEZALANDIRMA FONKSİYONU^(*)

Cansu KULAÇ^(**)

Öz

Manevi zararın tanımına ilişkin birden fazla teori vardır. Bu tanım yapıldıktan sonra manevi tazminatın fonksiyonu belirlenecek ve somut olayın gerekliliğine göre uygulanacaktır. Haksız fiil hukukunun geçirdiği tarihsel gelişim sürecinde tazminatın intikam duygusunu satın alma yani zarar vereni cezalandırma amacından uzaklaşp zararın telafi edilmesi noktasına geldiği kabul edilmelidir. Ancak günümüzde Common Law sisteminin uygulandığı ülkeler başta olmak üzere cezalandırma fonksiyonu taşıyan yaptırım türleri vardır. Yüksek miktarda tazminatların gündeme gelmesi sebebiyle bunlardan en dikkat çeken cezalandırıcı tazminattır. Cezalandırıcı tazminatı ikame etmemekle beraber bazı benzerlikler taşıyan medeni ceza ise bizim hukukumuzda yer alan cezalandırma fonksiyonu taşıyan yaptırım türüdür. Yargıtay uygulamalarının son zamanlarda manevi tazminatın fonksiyonlarını değerlendirdiği kararlarında cezalandırma amacını sağlamaya yönelik hükmettiği manevi tazminat miktarları tartışmalara sebep olmaktadır. Manevi tazminat bir cezalandırıcı tazminat ya da medeni ceza niteliğinde olmadığından cezalandırma fonksiyonuna hizmet etmesi yerinde bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Manevi Tazminat, Medeni Ceza, Cezalandırıcı Tazminat, Cezalandırma, Caydırma.

PUNITIVE FUNCTION WITHIN THE SCOPE OF NON-PECUNIARY DAMAGE

Abstract

There is more than one theory regarding the definition of moral damage. After this definition is made, the function of non-pecuniary damage will be determined and applied according to the necessity of the concrete case. In the historical development process of tort law, it should be accepted that compensation has moved away from the purpose of acquiring the feeling of revenge, that is, of punishing the person causing the loss, and has come to the point of compensating the damage. However, in today's law, there are types of sanctions that have a punitive function, especially in the countries where Common Law is applied. The most notable of these is punitive damages, as large amounts of compensation are on the agenda. Civil punishment, which does not replace punitive damages, but bears some similarities, is a type of sanction with a punitive function in our law. The amount of non-pecuniary damage that the Supreme Court has decided to provide for the purpose of punishment in its recent decisions evaluating the functions of non-pecuniary damage causes controversy. Since non-pecuniary damage is not a punitive damages or civil punishment, it is not appropriate to serve the punitive function.

Keywords

Non Pecuniary Compensation, Civil Punishment, Punitive Damages, Punishment, Deterrence.

^(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 14.01.2023 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 03.05.2023, DOI No: 10.54704/akdhfd.1232781.

^(**) Avukat, İstanbul Barosu; Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı Öğrencisi / İstanbul, Türkiye.
E-posta: cansu.kolot@windowslive.com,
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-8526-6056>.

"This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)"

Extended Abstract

The emergence of moral compensation is based on the principle of purchasing the feeling of revenge of the injured person. In this way, a certain amount of money was paid to the injured person and the person who caused the damage was tried to be punished. In this case, while the subject of non-pecuniary compensation was directly damaging, this approach has now been abandoned and the application of non-pecuniary compensation, which is the subject of compensation for damage, has been accepted. One of the biggest factors in this change is the evaluation of moral damage objectively, not subjectively. Since moral damage is accepted as a decrease in the existence of the person according to the general opinion today, the decrease in the existence of the person will be the subject of the determination of the moral compensation. How and how much of this reduction will be compensated will be determined after determining the function of non-pecuniary compensation.

According to the general acceptance in the doctrine and in our opinion, the function of non-pecuniary compensation is to compensate. The loss of the injured person's personality should be evaluated as an objective element and should be tried to be brought to the pre-tort situation. This need for compensation also creates the need for deterrence and prevention functions. An appropriate amount of compensation should be awarded in order to prevent and deter those who are likely to cause harm, but in doing so, it is necessary to avoid punishing the harmer. Otherwise, punitive damages may arise by moving away from non-pecuniary damages. Punitive compensation, on the other hand, is another institution that does not replace moral compensation.

The function of punitive compensation, which is based on the Common Law system, is to punish the offender. With this type of sanction, compensations greater than the amount of damage are ordered and by punishing the person who caused the damage, it is tried to prevent the repetition of the same action. However, even in this case, compensatory compensation must be awarded first. In cases where compensatory compensation is not sufficient, punitive compensation will be possible. In Turkish Law, the civil penalty arrangements in some laws are similar to punitive compensation. Both types of sanctions aim at deterrence and punishment. However, in order for a civil penalty to be awarded, the compensatory compensation does not have to be insufficient. In the event that the act regulated in the law has taken place, it is possible to directly impose a civil penalty. There is no general provision regarding the civil penalty in the legislation. Only in some articles of the law this type of sanction is specifically regulated.

The deterrence and prevention functions of non-pecuniary damages have been frequently emphasized in the Supreme Court practices in recent years. In particular, as a result of social disasters or actions that deeply affect the society, the Supreme Court orders non-pecuniary damages in amounts exceeding the damage and, in its decisions, mentions the deterrence and prevention function, and actually determines the amount for punitive purposes. This gives the impression that non-pecuniary damage approaches punitive compensation, which is not possible considering the differences between the two types of sanctions. It is only possible for the Supreme Court to prescribe a sanction with a punitive function within the framework of the provisions envisaged for the civil penalty sanction regulated in Turkish Law. Otherwise, the perpetrator will be faced with sanctions that are not regulated in the law, and this will harm the security of law. Although the act of the perpetrator is not subject to a civil penalty in the legislation, the provisions for high amount of non-pecuniary damages given in violation of the rule that the compensation should not exceed the damage are not appropriate. In order to do this, a general civil penalty provision is needed. However, if such a provision is included in the legislation, a sanction may be imposed that exceeds the damage.

GİRİŞ

Haksız fiil sonucu zarara uğrayan kişinin uğradığı zararın telafisini istemesi en beklenebilir sonuçtur. Bu kapsamda zarar verenin bir yaptırıma tabi tutulması gerekir. Zarar veren açısından çoğu zaman bu yaptırımın ceza niteliğinde olması arzusu oluşur ancak özel hukuk bağlamında cezadan değil tazminattan bahsetmek daha yerindedir. Zarar görenin uğradığı zararın telafi edilerek durumun haksız fiil öncesi haline getirilmesi amaçlanır ve zarar veren bir miktar tazminat ödemekle yükümlü tutulur.

Temelini Common Law sisteminden alan cezalandırıcı tazminat (punitive damages) doğrudan zarar vereni cezalandırmayı ve zarar veren eylemin tekrarlanmamasını amaçlar. Bu nedenle hükmedilen tazminat çoğu zaman zarar miktarından oldukça fazladır. Ancak bu yaptırım türü için bile ilk olarak telafi tazminatına hükmedilmiş olması ve telafi tazminatının yetersiz kalmış olması gerekir. Mevzuatımızda her ne kadar cezalandırıcı tazminat yaptırımı yer almamaktaysa da cezalandırma fonksiyonu taşıyan medeni ceza düzenlemeleri bulunmaktadır.¹ Medeni ceza için öncesinde telafi tazminatına hükmedilmiş olması gerekmemektedir. Kanundaki eylemin ortaya çıkması halinde medeni ceza yaptırımı doğrudan uygulanabilecektir.

Hukukumuzda özellikle Yargıtay uygulamaları bakımından tazminatın amacının ne olduğu sıklıkla gündeme gelmektedir. Son yıllardaki en dikkat çeken toplumsal facialardan biri olan Soma maden kazasıyla beraber manevi tazminatın fonksiyonu tekrar tartışılır hale gelmiştir. Kararlarda² caydırma fonksiyonundan bahsedilerek aslında cezalandırma amacı taşıyan tazminatlara hükmedilmiş ve bu da manevi tazminatın cezalandırıcı tazminat niteliği taşıyıp taşımadığı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Kanaatimizce ve genel kabul uyarınca manevi tazminat cezalandırma fonksiyonu taşımadığından Yüksek Mahkemenin uyguladığı yaptırım aslında medeni ceza niteliğindedir. Ancak mevzuatımızda medeni cezaya ilişkin genel bir düzenleme bulunmadığından zarar miktarını aşan, cezalandırma fonksiyonu taşıyan bu tip yaptırımlar yerinde değildir ve hukuk güvenliğini sarsmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde manevi tazminatın konusunu teşkil eden manevi zararın tanımını objektif, subjektif ve karma teoriler kapsamında yapılacak ve bu teorilerin cezalandırma fonksiyonuyla ilişkisi ortaya koyulacaktır. İkinci bölümde manevi tazminatın belirlenmesinde cezalandırılma fonksiyonunun uygulanabilirliğine ilişkin bir değerlendirme yapılarak karşılaştırılmalı hukuk ve Türk Hukuku çerçevesinde manevi tazminatın cezalandırma fonksiyonu ile ilişkisi incelenecektir.

I. MANEVİ ZARARA İLİŞKİN TEORİLER ÇERÇEVESİNDE MANEVİ TAZMİNATIN FONKSİYONU

A. MANEVİ ZARARA İLİŞKİN TEORİLER

Manevi zararın tanımına ilişkin öğretide birlik bulunmamaktadır.³ Bu sebeple tanım yaparken subjektif, objektif ve karma teoriler kapsamında ayrı ayrı değerlendiril-

¹ 4857 Sayılı İş Kanunu md.17 ve md.5; 6536 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu md.25; 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu md.67; 6100 sayılı Türk Ticaret Kanunu md. 783 f.3; 6098 sayılı Borçlar Kanunu md. 355 ve md.530; 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu md.68; 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun md. 58 f.2; 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu md.973, md. 955 f.1, md.995, md.510 ve md.578.

² YHGK, 23.06.2004, E. 2004/13-291, K. 2004/370; Y4. HD, 16.09.2003, E. 2003/4618, K. 2003/10015; Y11. HD, 02.05.2013, E. 2012/10749, K. 2013/8845; Y17. HD, 15.11.2018, E. 2016/986, K. 2018/10776; Y21. HD, 03.10.2017, E. 2017/4601, K. 2017/7189.

³ Hüseyin Hatemi ve Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021), 197; Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2021), 284;

dirme yapmak gerekecektir. Subjektif teorinin merkezinde zarara uğrayan kişinin duygu durumu yer alır. Buna göre manevi zarar, kişilik hakkı ihlal edilen kişinin acı ve elem hissetmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.⁴ Bu acı fiziki ya da manevi olabilir ve duygu zararı ya da duygusal zarar olarak da ifade edilebilir.⁵ Acı ya da elemi hissetme kabiliyeti olmayan kişi açısından manevi zararın söz konusu olup olmadığı teori kapsamında tartışmalıdır. Bir görüşe göre ayırt etme gücü olmayanlar ve tüzel kişiler acı ya da elemi hissedemeyeceğinden manevi zarara uğrayamaz ve manevi tazminat talep edemezler.⁶ Başka bir görüşe göre ise hakkaniyet sebebiyle manevi zarara uğrayabilecekleri ve manevi tazminatın gündeme gelebileceği kabul edilmiştir.⁷ Kanaatimizce teorinin merkezi acı ya da elem hissetme olduğundan bunları hissedemeyenlerin yani ayırt etme gücü olmayanların ve tüzel kişilerin manevi zararının söz konusu olduğundan bahsetmek yerinde olmayacaktır.⁸

Bizim de katıldığımız ve Türk Hukukunda genel kabul gören objektif teoriye göre manevi zarar, haksız fiil sonucu zarar gören kişinin, kişi varlığında meydana gelen eksilmedir.⁹ Bu eksilme, zarar görenin duygu durumundan bağımsızdır. Zarar görenin kişi varlığında eksilme varsa manevi zarar ortaya çıkmıştır ve tazmin edilmesi gerekir.¹⁰ Kişi varlığında objektif eksilmenin meydana gelmesi aranır ve duygu zararları manevi zarar olarak değerlendirilmez. Bu kapsamda ayırt etme gücü olmayanlar ve tüzel kişiler de manevi zarara uğrayabilir ve manevi tazminat talep edebilirler.¹¹

Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara, Adalet Yayınevi, 2020), 384; Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1* (İstanbul, Vedat Kiptaçılık, 2021), 419; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara, Yetkin Yayınları, 2021), 893; Andreas Furrer, Markus Muller-Chen ve Bilgehan Çetiner, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2022), 502; Mustafa Ünlütepe, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2021), 199.

⁴ Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), 267.

⁵ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 613.

⁶ Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016), 269.

⁷ Safa Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2014), 232; İnceoğlu, Murat, "Yargıtay Kararları Işığında Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat Talepleri", *BATİDER* C.24 Sa.4 (2008), 80.

⁸ Duygu Dağlıoğlu, "Manevi Zarar" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017), 66.

⁹ Gökhan, Antalya, "Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması -Türk Hukukuna Manevi Zararın İki Aşamalı Olarak Belirlenmesine İlişkin Bir Model Önerisi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırma Dergisi* C. 22 Sa. 3 (2016), 221; Haluk Hadi Sümer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler El Kitabı* (İstanbul: Beta Yayınları, 2022), 139.

¹⁰ Arzu Genç Arıdemir, *Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat*, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2008), 179.

¹¹ Arat, Ayşe, "6098 sayılı Borçlar Kanunu m.58'e göre Manevi Tazminatın Belirlenmesine, 818 Sayılı Borçlar Kanunu m. 49/II'nin Kaldırılmasının Etkisi", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 17 Sa. 3-4 (2013), 187.

Objektif teori savunucularından Lorenz manevi zarar dış ihlal zararı ve takip eden dış ihlal zararı olarak iki ayrı zarar kalemi şeklinde ele alır. Dış ihlal zararı kişi varlığındaki ilk zedelenmedir ve insan onuru ihlalinin kaynaklarıdır.¹² Dış ihlal zararına ikincil nitelikte ortaya çıkan ikinci sonuç ise takip eden dış ihlal zararlarıdır ve eğer bu zarar duygu zararı ise ancak sağlık hakkını ihlal edecek ağırlığa ulaştığı hallerde tazmini söz konusu olacaktır.¹³

Subjektif ve objektif teorinin esaslarının birleştiği teori karma teoridir. Bu teori kapsamında manevi zararın ortaya çıkması için kişi varlığında oluşan eksilmenin bir duygu zararına sebep olması gerekir ve bu duygu zararının belirli bir ağırlıkta olması aranır.¹⁴ Ayırt etme gücü olmayanlar ve tüzel kişiler bakımından sadece objektif unsur yeterli görüldüğünden manevi tazminat talep edilebilir niteliktedir.¹⁵ Karma teori her ne kadar kimi durumlarda objektif unsurun tek başına yeterli geldiğini kabul etmekteyse de subjektif unsurun tek başına varlığını hiç bir halde manevi zarar açısından yeterli görmemektedir.¹⁶ Ayırt etme gücü bulunmayanlar ve tüzel kişiler bakımından objektif unsurun varlığının yeterli görülmesi her ne kadar kanaatimizce yerindeyse de duygu zararları manevi zarar kapsamında değerlendirilmemelidir. Değerlendirilse bile bunların belirli bir ağırlığa ulaşmış olmasının tespiti çok zor hatta neredeyse imkansız olacaktır.¹⁷

B. MANEVİ ZARARA İLİŞKİN TEORİLERİN CEZALANDIRMA FONKSİYONU İLE İLİŞKİSİ

Cezalandırma fonksiyonu manevi tazminatın zarar verenin haksız fiil sebebiyle cezalandırılmasına hizmet ettiği anlamına gelir.¹⁸ Bu fonksiyon aslında haksız fiil hukukunun ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. Zarar verenin bedel ödemesi, zarar görenin ya da yakınlarının intikam duygusunun ödenecek para ile karşılanması uygulamasına dayanır. Zarar veren, haksız fiil sonucunda cezalandırılarak zarar verene ya da yakınlarına bir miktar para ödemek suretiyle onlardaki intikam duygusunu bir nevi satın almış olur. Bu da günümüzdeki tazminat sorumluluğunun temelini oluşturur.¹⁹ Manevi tazminatın telafi fonksiyonunu yeterli görmeyen

¹² Egon Lorenz, *Immaterieller Schaden und "billige Entschädigung in Geld" Eine Untersuchung auf der Grundlage des § 847 BGB* (Berlin, Ducker & Humblot, 1981), 62 (Fulya Erlüle, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2015), s. 44'den naklen).

¹³ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 614.

¹⁴ Arat, m. 49/II'nin Kaldırılmasının Etkisi, 187.

¹⁵ Arıdemir, *Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat*, 182.

¹⁶ Hülya, Atlan, *Manevi Zararı Tazmin Yolları*, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2015), 54.

¹⁷ Gökhan, Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması*, (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2017), 231.

¹⁸ Çiğdem, Kırcı, "Manevi Tazminatın Fonksiyonu ve Niteliği", *Yargıtay Dergisi* C. 25 Sa. 3 (1999), 252; Yaşar, Karayalçın, "Türk Hukukunda Şeref ve Haysiyetin Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 19 Sa. 1 (1962), 261.

¹⁹ Başak, Baysal, *Haksız Fiil Hukuku*, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2019), 550.

bir görüşe göre manevi tazminat aslında bir özel hukuk cezasıdır ve manevi tazminatla amaçlanan, zarar verenin cezalandırılmasıdır.²⁰ Düşüncenin temeli kötülüğe karşılık vermek olduğundan buna paralel olarak tazminatın belirlenmesinde zarar verenin mal varlığı durumu da dikkate alınır.²¹

Cezalandırma fonksiyonunun kabulü halinde, manevi tazminatın miktarı belirlenirken zarar değil kusurun ağırlığı ve derecesi dikkate alınacaktır.²² Bu da kusursuz sorumluluk hallerinde manevi tazminat talep edilememesi gibi bir sonuca sebep olacaktır. Zarar verenin kusurunun değerlendirilmesi bakımından özel hukuk ve ceza hukuku arasındaki ayırım oldukça silikleşip manevi tazminatın özüne aykırı olacak şekilde suçta ve cezada şahsılık ilkesinin uygulanması gerekecektir.²³

Manevi zararı kişi varlığında eksilme olarak kabul eden objektif teoriye göre, manevi tazminatın amacı cezalandırma değil zarar görenin zararının telafisidir.²⁴ Zarar görenin zarar sonucunda acı ve elem duyup duymamasının bir önemi yoktur. Manevi tazminat kapsamında kişi varlığındaki objektif eksilme telafi edilir. Her ne kadar zarar görenin ihlal edilen kişilik hakkı değerinin para ile ölçülmesi çok kolay değilse de eksilmenin telafisi gerekir.²⁵ Bir görüşe göre, manevi tazminatla maddi tazminatta olduğu gibi gerçek bir giderim sağlamak mümkün değildir; çünkü manevi zarar parayla ölçülebilir değildir ve bu sebeple manevi tazminatın amacı yalnızca tatmin olabilir.²⁶ Ancak tatmin fonksiyonu doğrudan zarar görenin duygu dünyasıyla ilgili olduğundan²⁷ ve objektif teori kapsamında zarar görenin hislerinin değil zararın telafisinin sağlanması amaçlandığından bu görüşe katılmamaktayız.²⁸

Objektif teori kapsamında sadece zarar görenin zararını telafi etmek tek başına yeterli değildir. Telafi fonksiyonuyla daha önce ortaya çıkmış zarar tazmin edilebileceğinden telafi fonksiyonunun tamamlayıcısı olarak zararın önlenmesi

²⁰ Görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet, İstemi, *Sözleşmenin Cüretkarane İhlali ve Cezalandırıcı Tazminat*, Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan Cilt 3, (İstanbul: Beta Yayınları, 2011), 2692-2693.

²¹ Görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ayşe Dilşad Keskin, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 132.

²² Atakan Adem Selanik, *Manevi Zararın Tazmini*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022), 167.

²³ Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi*, 29.

²⁴ Demir, Kübra, "Manevi Tazminatın Belirlenmesine Genel Bir Bakış", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 8 Sa. 1-2 (2021), 68 (aynı yazar iki görüşü de savunamayacağına göre atfın düzeltilmesi gerekir).

²⁵ Arat, m. 49/II'nin Kaldırılmasının Etkisi, 192.

²⁶ Görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Keskin, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, 128.

²⁷ Eroğlu Durkal, Müzeyyen, "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat", *TBB Dergisi* C. 131 Sa. 1 (2017), 183.

²⁸ Kırca, *Manevi Tazminatın Fonksiyonu*, 256; Keskin, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*.

ve tekrarlanmaması için önleme ve caydırma fonksiyonuna da ihtiyaç vardır.²⁹ Bu kapsamda önleyicilik fonksiyonunu yerine getirebilmek için kişi varlığındaki eksilmelerin tekrar etmesini engellemek ve zararı henüz doğmadan önlemek gerekecektir. Caydırma amacı için ise zarar verme ihtimali olan kişiyi, zarar verici faaliyeti yapmamaya yönlendirici düzenlemeler yapmak gündeme gelecektir.³⁰ Bir görüşe göre caydırma ve cezalandırma fonksiyonunu birbirinden ayırmak mümkün değildir.³¹ Ancak bu görüşün temeli manevi zararın subjektif teoriye göre nitelendirilmesine dayanır. Amaçlanan, duygu zararlarını ve bu kapsamda mağdurun failden ölç alma duygusunu gidermektir.³²

Caydırma fonksiyonunu sağlamaya çalışırken, haksız fiil hukukunun asıl amacının caydırıcılık olduğunu savunan hukuk ve ekonomi öğretisinden yararlanmak gerekecektir.³³ Bu öğretiye göre caydırma fonksiyonu kapsamında zararı tazmin ederken refah maksimizasyonunu sağlamak için hukuk kurallarının ekonomik açıdan etkin olması gerekir ve ancak bu sayede önleyicilik fonksiyonu yerine getirilerek zarar görenin zarar verici davranışı yapmaktan geri durması söz konusu olur.³⁴

Subjektif teoriyi benimseyenler genelde manevi tazminatın tatmin fonksiyonu olduğunu kabul etmektedirler. Tatmin fonksiyonu çerçevesinde amaçlanan, zarar görenin duygu zararları sonucu oluşan hislerini bir miktar para ya da mahkeme kararı ile tatmin etmektir. Tatmin fonksiyonunun kabul edilmesi halinde subjektif teori çerçevesinde zarar görende yaratılan haksızlık duygusunun ortadan kaldırılması gerekir ve bu zarar gören açısından zarar verenin cezalandırması sonucu mümkündür.³⁵ Bu noktada manevi tazminat belirlenirken zararın miktarından bağımsız olarak zarar verenin tatmin olacağı ölçünün ne olacağı belirlenecek ve bunun için de zarar görenin uğradığı duygu zararlarının onda oluşturduğu yaşama sevinci kaybı dikkate alınacaktır.

Karma teoriyi savunan görüş açısından ise manevi tazminatın fonksiyonu zarar görenin acı ve elemimin mümkün olduğu derecede telafisi ve denkleştirilmesidir.³⁶ Amaçlanan, zarar görenin duygu durumunu olumlu yönde etkileyerek hissettiği acı ve elemi mutluluk duygusuyla denkleştirmektir.³⁷ Bu bağlamda telafi

²⁹ Baysal, *Haksız Fiil Hukuku*, 20.

³⁰ Selanik, *Manevi Zararın Tazmini*, 204.

³¹ Arıdemir, *Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat*, 8.

³² Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi*, 29.

³³ Abdülkadir, Pekel, "Kitap Değerlendirmesi Hukuk ve Ekonomi, Cento Veljanovski", *Liberal Düşünce Dergisi* C. 83 Sa. 1 (2016), 171.

³⁴ Gönül Koşar, Günhan, "Haksız Fiil Hukukunun Amacı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 69 Sa. 3 (2020), 1454.

³⁵ Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi*, 38.

³⁶ Yıldız, Abik, "Normun Koruma Amacı Teorisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 59 Sa. 3 (2010), 417.

³⁷ Keskin, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, 134.

ve tatmin fonksiyonları birlikte değerlendirilmelidir ve cezalandırma fonksiyonu da ikincil niteliktedir. Zarar görenin hissettiği acı ve elem mutluluk duygusuyla denkleştirildikten sonra, telafi tazminatından daha yüksek miktarda bir cezalandırıcı tazminat belirlenerek herkesin kişilik haklarına saygı göstermesi sağlanır.³⁸ Kanaatimizce manevi zararın karma teori kapsamında değerlendirilmesi söz konusu olmadığından bu görüşe katılmamaktayız.

II. MANEVİ TAZMİNATIN BELİRLENMESİNDE CEZALANDIRMA FONKSİYONUNUN UYGULANABİLİRLİĞİ

A. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA CEZALANDIRMA FONKSİYONU

İngiliz Hukukunda düzenlenen cezalandırıcı tazminat, zarar verenin cezalandırılması ve zarar verici davranışı tekrarlamasının engellenmesi amacıyla zarardan daha yüksek miktarda hükmedilen tazminattır.³⁹ Cezalandırıcı tazminat, ilk olarak Huckle v. Money⁴⁰ davası kapsamında gerçek zararın on beş katı kadar tazminata hükmedilmesiyle ortaya çıkmıştır. Daha sonra Wilkes v Wood⁴¹ davasında cezalandırıcı tazminatın amacının, telafi dışında, zarar vereni cezalandırmak ve zarar verici davranışın tekrarlanmasını önlemek olduğu belirtilmiştir.⁴² Cezalandırıcı tazminat sıklıkla intikam aracı olarak kullanılmış ve mahkemelerde bu yaptırım türüyle amaçlananın kamu düzenini korumak için intikam almak olduğu ifade edilmiştir.⁴³ Rookes v Barnard⁴⁴ kararı ile ise cezalandırıcı tazminatın mevcut zararın üstünde bir tazminat olduğu belirtilerek geniş anlamda çerçevesi çizilmiş ve unsurları belirlenmiştir.⁴⁵ Bu bağlamda cezalandırıcı tazminat için kamu çalışanlarının anayasaya aykırı ve baskıcı bir davranışının söz konusu olması, zarar verenin zararı gerçekleştirirken zarara konu fiil sonucunda ödeyeceği tazminattan daha fazla yarar elde edeceğini düşünmesi ve cezalandırıcı tazminatın kanunda düzenlenmiş olması aranmaktadır.⁴⁶ Bu üç unsurun incelenmesi İngiliz Hukukunda kategori testi olan adlandırılmaktadır ve günümüzde bu testin uygulanması mahkemelerin takdirindedir.⁴⁷

³⁸ Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi*, 32.

³⁹ Atlan, *Manevi Zararı Tazmin Yolları*, 57.

⁴⁰ Huckle v Money, 95 E.R. 768, 1799.

⁴¹ Wilkes v Wood, 98 E. R. 189, 1763.

⁴² Gülerüz, Tarık ve Zorluoğlu Yılmaz, Ayça, "Bir Anglo-Amerikan Hukuku Müessesesi Olarak Cezalandırıcı Tazminatın (Punitive Damages) Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi", *TBB Dergisi* C. 141 Sa. 1 (2019): 329.

⁴³ Colby, Thomas, "Beyond the Multiple Punishment Problem: Punitive Damages as Punishment for Individual Private Wrongs", *University of Minnesota Law Review* Vol. 87 Iss. 1 (2003), 603.

⁴⁴ Rookes v Barnard, AC 1129, 1964.

⁴⁵ Owen, David, "A Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform", *Villanova Law Review* Vol. 39 Iss. 2 (1994), 369.

⁴⁶ Selin Özden Merhacı, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages)*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), 105.

⁴⁷ Gülerüz ve Zorluoğlu Yılmaz, *Cezalandırıcı Tazminatın Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi*, 303.

İngiliz Hukukunda cezalandırıcı tazminat için aranan, zarar verici faaliyetin suç olması değil, zarar verenin cezalandırılmayı gerektiren bir davranışının olmasıdır.⁴⁸ Bununla paralel olarak Archer v Brown davasında belirtildiği üzere zarara sebep olan haksız fiile ilişkin zarar verenin ceza mahkemelerince cezalandırılmamış olması aranır.⁴⁹ Rookes v Barnard kararında ise cezalandırıcı tazminatın söz konusu olabilmesi için ilk olarak telafi tazminatına hükmedilmesi ve ancak bu tazminat miktarının yeterli gelmediği hallerde cezalandırıcı tazminatın gündeme gelebileceği belirtilmiştir.⁵⁰ Bu bağlamda telafi tazminatı, cezalandırıcı tazminatın ön koşuludur.⁵¹

Amerikan Hukukunda cezalandırma fonksiyonu ilk olarak Genay v Norris davasında gündeme gelmiştir.⁵² Olayda, davalının içkisine şaka yapma maksadıyla kuduz böceği atılmış ve açılan davada, davalının bundan dolayı ciddi bir şekilde hastalanması sebebiyle mahkeme kötü niyetli davranışların varlığı halinde telafi fonksiyonunun değil cezalandırma fonksiyonunun devreye girmesi gerektiğinden bahisle cezalandırıcı tazminata hükmetmiştir.⁵³ Mahkemeler uzun süre bu içtihadı koruduktan sonra Fay v Parker davasında, cezalandırıcı tazminatın hukuk bütünlüğünü bozduğu eleştirisiyle dava reddedilmiştir.⁵⁴ Bu yaklaşım, günümüz doktrininde hala tartışılmakta ve istisna olarak değerlendirilmektedir.⁵⁵

Cezalandırıcı tazminatla ilgili en çarpıcı kararlardan biri Liebeck v. McDonald's davasıdır. McDonald's tarafından olması gerekenden daha sıcak servis edilen kahve sebebiyle Liebeck üçüncü derece yanık tedavisine maruz kalmıştır ve mahkeme McDonald's aleyhine telafi edici tazminata ek olarak cezalandırıcı tazminata hükmetmiştir.⁵⁶ Philip Morris USA v William davası da yine cezalandırıcı tazminat anlamında yüksek miktarların öngörüldüğü bir davadır.⁵⁷ Davacının eşinin akciğer kanserinden ölmesinde Philip Morris'in sigara içmenin güvenli ve zararsız olduğu hususunda yarattığı güvenin etkisi olduğu gerekçeyle telafici edici tazminata ek olarak cezalandırıcı tazminata hükmedilmiştir.⁵⁸

⁴⁸ Morris, Clarence, "Punitive Damages in Personal Injury Cases", *Ohio State Law Journal* Vol. 21 Iss. 2 (1960), 217.

⁴⁹ Archer v. Brown & Root, Inc., 241 F.2d 663, 1957.

⁵⁰ Gotanda, John Yukio, "Punitive Damages: A Comparative Analysis", *Working Paper Series Villanova University Charles Widger School of Law* (2003), 12.

⁵¹ Başoğlu, Başak, "Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages) Yaptırımı ve Bu Yaptırımın Türk Hukukuna Etkilerinin Değerlendirilmesi", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 15 Sa. 1 (2016), 620.

⁵² Owen, "A Punitive Damages Overview", 335.

⁵³ Merhaci, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat*, 84; Genay v. Norris, 1 S.C.L. 6, 1 Bay 6 (1784).

⁵⁴ Fay v Parker, 53 N.H. 342, 1872.

⁵⁵ Walther, David ve Plein, Thomas, "Punitive Damages - A critical Analysis: Klink v Combs", *Marquette Law Review* Vol. 49 Iss. 2 (1965), 371.

⁵⁶ Stella Liebeck v. McDonald's Restaurants, P.T.S., Inc. And McDonald's International, Inc. Aug. 18, 1994.

⁵⁷ Philip Morris USA v Williams, No. 05-1256, 2007.

⁵⁸ Markel, Dan, "How Should Punitive Damages Work?", *University of Pennsylvania Law Review* Vol. 157 Iss. 1 (2019), 1392.

Manevi tazminatın cezalandırıcı tazminat olarak değerlendirilmesine ise ilk olarak Alman Hukukunda rastlanmaktadır. Alman öğretisinin bu bağlamda dayandığı temel, Roma Hukuku'dur.⁵⁹ Roma Hukukunda haksız fiil sorumluluğu kapsamında özel hukuk ve kamu hukuku iç içe geçmiş özel bir yapıya sahiptir. Amaçlanan hem haksız fiil sorumlusunun hem cezalandırılması hem de zarar görenin zararının telafisidir.⁶⁰ Alman Federal Mahkemesi kararları⁶¹ da bu yöndedir. *Caroline v. Monaco* kararı kapsamında öngörülen tazminatın caydırıcılık fonksiyonunu sağlayabilmesi için tazminat miktarı üst sınırın oldukça üstünde belirlenmiş ve gerekçe olarak da manevi tazminatın cezalandırıcı niteliği olduğu ifade edilmiştir.⁶² Günümüz Alman Hukukunda da ayrımcılık sebebiyle ödenen tazminat ve fikri ve sınai hakların halinde ödenen tazminatların cezalandırıcı tazminat niteliği taşıdığı kabul edilmektedir.⁶³

B. TÜRK HUKUKUNDA MANEVİ TAZMİNATIN CEZALANDIRMA FONKSİYONU

1. Manevi Tazminata Alternatif Olarak Cezalandırıcı Tazminat

Türk Hukukunda manevi tazminatın amacı telafidir. Telafi kapsamında zarar görenin uğradığı zarar esas alınarak tazminat belirlenir.⁶⁴ Ancak bazı özel hukuk düzenlemelerinde zarar miktarını aşan tazminata hükmedilebileceği öngörülmektedir. Bu düzenlemelerde esas amaç cezalandırma ve caydırmadır ve öngörülen yaptırımlar bu kapsamda medeni ceza olarak nitelendirilebilirler⁶⁵. Doktrinde bir görüşe göre⁶⁶ medeni ceza, Common Law kapsamında uygulanan cezalandırıcı tazminat yaptırımıyla aynıdır.

Hukumumuzda genel kabul, tazminat sorumluluğunun merkezinde kusurun değil zararın olmasıdır.⁶⁷ Manevi tazminata cezalandırma fonksiyonu yüklendiğinde haksız fiil hukukunun tarihsel gelişimi bakımından oldukça gerilere gitmek gerekecek ve yıllar boyu katedilen yolun görmezden gelinmesi söz konusu olacaktır. Toplumun sosyal refahının sağlanabilmesi için tazminat miktarlarının belirlenmesi ve kimi durumda arttırılması çok önemli ve gereklidir; ancak bunun

⁵⁹ Behr, Volker, "Punitive Damages in American and German Law", *Chicago-Kent Law Review* Vol. 78 Iss. 1 (2003), 150.

⁶⁰ Uçaryılmaz, Talya Şans ve Emiroğlu, Haluk, "Roma Hukukunda Haksız Fiil ve Suç İlişkisi Işığında Tazminatın Cezalandırıcı Fonksiyonu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 69 Sa. 2 (2020), 835.

⁶¹ Keskin, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, 350.

⁶² Vahrenwald, Arnold, "Princess Caroline of Monaco Fights the Press", *Entertainment Law Review* Vol. 4 (1995): 160.

⁶³ Behr, "Punitive Damages in American and German Law", 130.

⁶⁴ Keskin, *Objektif Manevi Zarar Teorisi Açısından Manevi Tazminat*, 346.

⁶⁵ Gül, İbrahim, "Türk Hukukunda Medeni Ceza Sorumluluğu Nasıl Olmalı?", *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 9 Sa. 18 (2019), 345.

⁶⁶ Merhacı, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat*, 183.

⁶⁷ Koşar, "Haksız Fiil Hukukunun Amacı", 1440.

esas olarak telafi maksadıyla, zarar görendeki ihlal edilen kişilik değerinin objektif olarak tespit edilip eski haline getirilmesini sağlamaya çalışarak yapılması gerekir. Bunun için de somut olay çerçevesinde pozitif hukuktan faydalanmak yerinde olacaktır. Mevzuatımız çerçevesinde cezalandırma fonksiyonu taşıyan yaptırım türü medeni cezadır ve medeni ceza yaptırımını öngörölmüş düzenlemeler haricinde gelişen bir somut olayda manevi tazminata cezalandırma fonksiyonu yüklemek yerinde olmayacaktır.

Cezalandırıcı tazminatta amaç zarar vereni cezalandırmak ve caydırmaaktır.⁶⁸ Haksız fiil hukukunun ortaya çıkışına paralel olarak burada amaçlanan, kişisel ya da toplumsal bağlamda intikam duygusunun satın alınması, öç alınmasıdır.⁶⁹ Bu vesileyle haksız fiil sorumlusu kınanmaktadır. Diğer bir fonksiyon olan caydırma fonksiyonu bağlamında ise amaçlanan, haksız fiil sorumlusunun ya da bir başka kişinin aynı zararı ortaya çıkaracak faaliyeti tekrarlaması halinde cezalandırılacağı bilmesini ve bu faaliyetten kaçınmasını sağlamaktır.⁷⁰ Bu noktada hukuk ve ekonomi öğretisi doğrultusunda amaçlanan, sosyal refahın artırılmasıdır ve bu da muhtemel haksız fiilleri caydırıcı miktarda tazminatla önleyerek mümkündür.⁷¹

Medeni ceza ve cezalandırıcı tazminat düzenlemeleri, özellikle amaçları bakımından birbirlerine benzemektedirler. Her iki düzenleme kapsamında da öne çıkan fonksiyonlar caydırma ve cezalandırma fonksiyonlarıdır.⁷² Telafi tazminatının sınırının aşılması ve merkezinde zarar veren olması sebebiyle medeni ceza kurumu, cezalandırıcı tazminata benzemektedir. Türk Hukuku'nda muhtelif kanunlarda medeni ceza düzenlemeleri vardır.⁷³ Örneğin TBK md. 7 uyarınca, ısmarlanmadığı şey kendisine gönderilen kişi onu geri göndermek zorunda değildir. Bu noktada ısmarlanmayan şeyi geri gönderen kişi, o şeyi alıcının yararına terk etmiş sayılarak cezalandırılmaktadır. Halbuki aslında ortada bir zarar yoktur.⁷⁴ Cezanın merkezinde doğrudan zarar veren vardır. TBK md. 81 hükmünde hukuka ve ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi maksadıyla verilen şeyin geri istenememesi de yine aynı nitelikte bir düzenlemedir.⁷⁵ RKHK md. 58 uyarınca rekabetin engellenmesi, bozulması veya kısıtlanması sonucu ortaya çıkan zarara

⁶⁸ İbrahim Gül, *ABD ve Türk Hukukunda Medeni Ceza*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2015), 422.

⁶⁹ Baysal, *Haksız Fiil Hukuku*, 18.

⁷⁰ Antalya, *Manevi Zararın Belirlenmesi*, 29.

⁷¹ Baykal, Murat, "Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine", *Ankara Barosu Dergisi* C. 4 Sa. 1 (2008), 81.

⁷² Merhacı, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat*, 194.

⁷³ Haluk Nami Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 222.

⁷⁴ Murat İnceoğlu ve Başak Başoğlu, *Sipariş Edilmemiş Malların Gönderilmesi*, Rona Serozan'a Armağan Cilt 2, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2010), 982-985.

⁷⁵ Çağlayan Aksoy, Pınar, "Sebepsiz Zenginleşme hukukunda iade Talebinde Bulunmasını Engelle-yen TBK Madde 81 Hükmü Üzerine Bir İnceleme", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* C. 31 Sa. 4 (2015), 143.

ilişkin elde edilmesi muhtemel karların üç katı oranında tazminata hükmedilebilmesi telafi amacının aşıldığı caydırma ve özellikle cezalandırma fonksiyonunun öne çıktığı bir düzenleme olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda medeni ceza olarak nitelendirilmektedir.⁷⁶ İş Kanunu md. 17’de düzenlenen fesih hakkı kullanılarak iş akdinin feshedilmesi halinde işverenin işçiye bildirim süresinin üç katı kadar tazminat ödemekle yükümlü olması da benzer doğrultuda bir düzenlemedir.⁷⁷ Bu düzenlemelerde manevi tazminatın telafi fonksiyonu kapsamında aranan “zarar miktarını aşmama” kuralı aranmamış ve cezalandırma amacıyla çok daha yüksek miktarlarda tazminat miktarları belirlenmiştir.

Türk Hukuku’ndaki medeni ceza düzenlemelerinin cezalandırıcı tazminatla benzerlikleri olsa da bu iki yaptırımın birbirini ikame eder nitelikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Cezalandırıcı tazminata hükmedilebilmesi için Common Law sisteminde ön koşul telafi edici tazminatın kararlaştırılmasıdır ancak medeni ceza kapsamında bir şart yoktur.⁷⁸ Zararın varlığının aranmadığı medeni ceza nitelikli düzenlemeleri görmek mümkündür. Örnek vermek gerekirse Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu md. 25 uyarınca iş sözleşmesinin sendikal nedenle feshi halinde işçi lehine bir yıllık ücreti tutarından az olmayacak şekilde sendikal tazminat ödenir. Burada zarar şartı aranmamış, sendikal fesih hali tazminat için yeterli görülmüştür.⁷⁹ TBK md. 353 f.3’de düzenlenen kiraya verenin yeniden kiralama yasağına aykırı davranması halinde eski kiracısına son kira yılında ödenmiş olan bir yıllık kira bedelinden az olmayan tazminat ödeme yükümlülüğü yine zararın aranmadığı, medeni ceza olarak kabul edilebilecek bir düzenlemedir.⁸⁰ Cezalandırıcı tazminatın konusunun bir miktar para olmasına rağmen medeni cezalara ilişkin paradan başka bir yaptırımın düzenlenmesi mümkündür. TMK md. 510 uyarınca mirasçı, mirasbırakana veya mirasbırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse ya da mirasbırakana veya mirasbırakanın aile üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemişse mirasçılıktan çıkarılabilir. Burada mirasçı aleyhine bir tazminat düzenlenmemiş, kanuni hakkı olan miras payını almaktan mahrum bırakılarak cezalandırma yoluna gidilmiştir⁸¹ TMK’nın 181. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen, boşanma davası devam ederken ölen eşin mirasçılarında birinin davaya devam edip diğer eşin mirasçılık sıfatını yitirmesi, TBK md. 295’te

⁷⁶ Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt-1*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013), 529.

⁷⁷ Cömert Akbay, Büşra, “Türk Rekabet Hukukunda Özel Hukuk Cezası”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* C. 4 Sa. 2 (2018), 159.

⁷⁸ Baysal, Başak, editör, *Sorumluluk Hukuku: Seminerler-Makaleler*. (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2017), 181.

⁷⁹ Nuri Çelik, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat ve Ercüment Özkaraca, *İş Hukuku Dersleri*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2022), 340.

⁸⁰ Cevdet Yavuz, Faruk Acar ve Burak Özen, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2014), 670.

⁸¹ Mehmet Ayan, *Miras Hukuku*, (İstanbul: Adalet Yayınları, 2020), 210.

düzenlenen bağışlamanın geri istenebilmesi, TMK md. 578'de düzenlenen hallerin gerçekleşmesi durumunda mirasçının mirastan yoksun kalması ve ölüme bağlı tasarrufla hak iddia edememesi,⁸² TMK md.510'da düzenlemesi gibi kanuni bir haktan mahrum bırakılarak aslında medeni ceza yaptırımının uygulandığı düzenlemelere örnek niteliğindedir.

2. Yargıtay Kararları Işığında Cezalandırma Fonksiyonuna İlişkin Değerlendirme

Yargıtay manevi tazminat ile ilgili kararlarında manevi tazminatın cezalandırma fonksiyonunun olmadığından ve manevi tazminat ile zarar görende huzur duygusu yaratmanın amaçlandığından bahsetmektedir.⁸³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi daha önce geçirdiği kaza sonucu ayağını bükemeyen davacının davalı tarafından uçağa alınmaması durumunda davacı için 40.000 TL ve eşi için 10.000 TL olarak belirlenen manevi tazminatı, manevi tazminatın bir ceza olmadığından ve takdir edilecek miktarın mevcut durumda elde edilmek istenen tatmin duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olacak şekilde belirlenmesi gerekliliğinden bahisle isabetli bulmamıştır.⁸⁴ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi ise bir kararında hükmedilecek manevi tazminatın zarar görende manevi huzur doğurmayı amaçlayan özgün nitelikte bir yaptırım olduğundan ve bir ceza olmadığından bahsetmiştir.⁸⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği bir kararda da yine manevi tazminatın zarar görene huzur vermeyi, duyduğu acı ve elemi dindirmeyi amaçladığı ve bu bağlamda da miktarın zarar görende tatmin duygusunu sağlayacak ölçüde olması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁶ Yargıtayın genel tutumu manevi tazminatın tatmin fonksiyonunun olduğu ve zarar görenin duyduğu acı ve elemi manevi tazminat miktarıyla tatmin edilmesi gerektiği yönündedir.

Yargıtay, her ne kadar manevi tazminatın cezalandırma amacı taşımadığını ifade etmekteyse de son yıllardaki kararlarında caydırıcılık fonksiyonundan bahsederek aslında cezalandırma amacı güden kararlar vermektedir. Bunun en önemli örneği, Soma faciasına ilişkin 2014 tarihli kararıdır.⁸⁷ Yüksek Mahkeme, Soma'da meydana gelen iş kazasının son yüz yılın en büyük iş kazalarından biri olması sebebiyle toplumun genelinde derin bir üzüntünün meydana geldiğini bu gibi toplumu derinden etkileyen facialarda manevi tazminatın tutarı değerlendirilirken caydırıcılık fonksiyonunun da öne çıkması gerektiğini belirterek önceki içtihatlarından çok daha yüksek bir manevi tazminata hükmetmiştir. Yargıtay her ne kadar tek başına caydırma fonksiyonundan bahsetmişse de özellikle taz-

⁸² Kürşad Yağcı, *Cezai Mirasçılıktan Çıkarma*, (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2013), 55.

⁸³ YHGK, 24.10.2001, E. 2001/4-1016, K. 2001/757; Y4.HD, 02.11.1993, E. 1992/7276, K. 1993/12397.

⁸⁴ Y11.HD, 15.02.2016, E. 2015/3644, K. 2016/1535; Filiz Berberoğlu Yenipınar, *Manevi Tazminat*, (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2017), 100.

⁸⁵ Y4.HD, 13.10.2005, E. 2004/14567, K. 2005/10883.

⁸⁶ YHGK, 27.11.2018, E. 2017/1426 K. 2018 /1989.

⁸⁷ Y12.CD, 30.09.2020, E. 2020/200, K. 2020/4732.

minat miktarı düşünüldüğünde burada asıl amaç zarar vereni cezalandırmaktır. Bu kapsamda da manevi tazminatın cezalandırma fonksiyonu öne çıkmaktadır. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin bir kararında⁸⁸ ise “*gerek cismani zarar, gerekse kişilik haklarının saldırıya uğraması durumunda takdir edilecek manevi tazminat miktarının takdirinde, istenen tatmin duygusunun yanında, ayrıca hukuka aykırı eylemin bir daha işlenmemesi için caydırıcı bir özellik ve etkinlik de taşınmalıdır*” ifadesinin ardından, birinci derece mahkemesinin belirlediği tazminat az bulunmuş ve davalının sosyo-ekonomik durumu kapsamında miktarın artırılması gerektiği belirtilmiştir. Burada da yine caydırma ve cezalandırma fonksiyonunun iç içe geçmesi, hatta cezalandırma fonksiyonunun öne çıkması söz konusudur. Tazminat belirlenirken davalının ekonomik durumu dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmıştır ve bu da verilen hükmü aslında medeni cezaya yaklaştırmaktadır. Kaldı ki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda manevi tazminatın tatmin duygusunu sağlamanın yanında zararın dikkat ve özen göstermek konusunda etkileyecek bir yaptırımla caydırmanın gerekliliğinden bahsederek kanaatimizce aslında burada doğrudan cezalandırma fonksiyonuna işaret etmiştir.⁸⁹ Yargıtay'ın bu yönde başkaca kararları da vardır.⁹⁰ Yüksek mahkemenin son yıllardaki eğilimi, manevi tazminata hükmederken manevi tazminatın caydırma fonksiyonunu ön plana çıkarmak gibi görünmekteyse de aslında hükmedilen tazminatlar zarar verenin cezalandırılması sonucunu doğurmaktadır.

Katıldığımız objektif teorinin kabulü halinde manevi zarar kişi varlığında eksilme olarak kabul edildiğinden, manevi tazminatın cezalandırma fonksiyonunun olduğundan bahsetmek yerin değildir. Objektif teori kapsamında tazmin edilmesi gereken eksilme, tıpkı malvarlığındaki eksilme gibi objektif bir nitelik taşınmalıdır ve bu ancak manevi tazminatın özel hukuk yaptırımı olarak kabul edildiği hallerde mümkündür. Aksi halde manevi tazminatın intikam parası gibi kabulü gündeme gelecektir ve bu da ceza hukuku ve özel hukuk ayırımını büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır.⁹¹ Ancak manevi tazminatın telafi fonksiyonunun yeterli gelmediği durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu hallerde Yargıtay'ın genel eğilimi cezalandırma amaçlı tazminata hükmetmek şeklindedir. Bu da hükmedilen manevi tazminatı, kanaatimizce medeni cezaya yaklaştırmaktadır. Medeni cezaya ilişkin Türk Hukuku'nda genel bir düzenleme olmadığından⁹² ve manevi tazminatın fonksiyonu telafi etmek olduğundan, Yargıtay uygulamalarının cezalandırma maksatlı kararları yerinde değildir. Her ne kadar bazı durumlarda telafi fonksiyonu yeterli gelmemekteyse de bu eksikliği medeni ceza ile giderilebilir için genel bir hükmün olması gerekir. Aksi halde zarar verenin hukuk

⁸⁸ Y4.HD, 15.09.2003, E. 2003/4618, K. 2003/10015.

⁸⁹ YHGK, 23.06.2004, E. 2004/13-291, K. 2004/370.

⁹⁰ Y4. HD 26.10.2005, E. 2004/15251, K. 2005/11929; Y4.HD, 06.02.2003, E. 2002/10731, K. 2003/1451.

⁹¹ Baysal, *Haksız Fiil Hukuku*, 550.

⁹² Gül, “Türk Hukukunda Medeni Ceza Sorumluluğu Nasıl Olmalı?” 343.

düzeninde öngörülmemiş sürpriz bir yaptırımla karşı karşıya kalması gündeme gelecektir ki bu da hem hukuk güvenliğine hem de manevi tazminatın amacına uygun düşmemektedir.

SONUÇ

Zararın aşılması halinde manevi tazminatın fonksiyonunun değerlendirilmesi yapılırken ilk olarak manevi tazminat kapsamında tazmin edilen manevi zararın tanımının yapılması gerekmektedir. Katıldığımız objektif teori uyarınca manevi zarar kişi varlığında meydana gelen eksilmedir. Haksız fiile uğrayan kişinin kişi varlığındaki eksilme objektif olarak değerlendirilmeli ve manevi zarar olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda kişinin acı ya da elem hissedip hissetmediği önem taşımadığından, ayırt etme gücü olanların ve tüzel kişilerin de manevi tazminat talep edebilmesi mümkün olacaktır.

Objektif teori çerçevesinde manevi tazminatın amacı, kişi varlığındaki eksilmenin giderimi yani telafidir. Haksız fiil sonucu zarara uğrayan kişinin kişi varlığının haksız fiil öncesindeki haline getirilmesi amaçlanır. Telafi amacının yanında ikincil olarak önleme ve caydırma fonksiyonları yer alır. Önleme fonksiyonu doğrultusunda zarar verenin ya da zarar vermesi muhtemel başka bir kişinin haksız fiili tekrar etmesini önlemek amaçlanır. Bu bağlamda yine zarar vereni ya da zarar vermesi muhtemelen başka bir kişiyi zarar verici faaliyeti yapmaktan alıkoyarak caydırmak gerekecektir. Manevi tazminatın hakkaniyete uygun olabilmesi için bu iki fonksiyonu birlikte yerine getirmesi gerekir.

Telafi ile önleme ve caydırma fonksiyonu gerçekleştirilirken manevi tazminatın zararı aşmaması gerekir. Giderilmesi amaçlanan zarar görenin kişi varlığındaki eksilmeden daha fazlası değildir. Nitekim Yargıtay'ın da kararları bu yöndedir.

Manevi tazminatın üst sınırı her ne kadar zarar ise de bazı durumlarda zararın aşılması gerekliliği gündeme gelebilir. Bunun en yakın örneklerinden biri Soma'da yaşanan maden kazasıdır. Yargıtay toplumda oluşan derin üzüntü sebebiyle önceki içtihatlarından farklı olarak yüksek miktarda tazminata hükmetmiştir ve bunu manevi tazminatın caydırma fonksiyonuna bağlamıştır. Ancak hüküm daha çok cezalandırma amacına yakındır. Cezalandırma fonksiyonu haksız fiile sebep olan zarar vereni cezalandırmayı esas alır ve manevi tazminatın cezalandırma fonksiyonunun kabulü halinde Türk Hukukunda bazı istisnai hallerde düzenlemesi bulunan medeni cezayı gündeme getirir.

Medeni ceza, caydırma ve cezalandırma amacı taşıyan, zarar verenin merkezde olduğu ve zararın sınırının aşıldığı bir yaptırım türüdür. Common Law sisteminde uygulanan cezalandırıcı tazminattan belirli noktalarda ayrılan medeni ceza, hukukumuzda muhtelif kanunlarda istisnaen düzenlenmiştir. Ancak medeni cezaya ilişkin genel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu bağlamda Yargıtay'ın

manevi tazminata ilişkin cezalandırma maksatlı verdiği kararları pozitif hukukta medeni cezanın yeri olmaması sebebiyle uygun bulmuyoruz. Manevi tazminatın belirlenmesinde zararı aşan durumlar olabilirse de bunların tazmin edilebilmesi ancak cezalandırma fonksiyonunun kabulü halinde mümkündür. Cezalandırma ve caydırma fonksiyonunun beraber kabul edildiği, zarar verenin sorumluluğunun merkezi kabul edildiği ve zararın üst sınır olması ilkesinin aşıldığı hallerde ise yaptırımın gündeme gelmesi için medeni cezaya ilişkin bir hükmün olması gerekecektir. Aksi halde manevi tazminat çerçevesinde bu üç unsurun yer aldığını kabul etmek kanaatimizce mümkün değildir. Manevi tazminat medeni ceza niteliği taşımamaktadır ve taşımamalıdır.

KAYNAKÇA

- Abik, Yıldız, “Normun Koruma Amacı Teorisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 59 Sa. 3 (2010): 345-448.
- Antalya, Gökhan, *Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2017.
- Antalya, Gökhan, “Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması -Türk Hukukuna Manevi Zararın İki Aşamalı Olarak Belirlenmesine İlişkin Bir Model Önerisi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırma Dergisi* C. 22, Sa. 3 (2016): 221-250.
- Arat, Ayşe, “6098 sayılı Borçlar Kanunu m.58’e göre Manevi Tazminatın Belirlenmesine, 818 Sayılı Borçlar Kanunu m. 49/II’nin Kaldırılmasının Etkisi”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 17 Sa. 3-4 (2013): 185-206.
- Atlan, Hülya, *Manevi Zararı Tazmin Yolları*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2015.
- Ayan, Mehmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Ayan, Mehmet. *Miras Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020. (Miras Hukuku).
- Başoğlu, Başak, “Cezalandırıcı Tazminat (Punitive Damages) Yaptırımı ve Bu Yaptırımın Türk Hukukuna Etkilerinin Değerlendirilmesi”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 15, Sa. 1 (2016): 617-637.
- Baykal, Murat, “Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine”, *Ankara Barosu Dergisi* C. 4, Sa. 1 (2008): 76-87.
- Baysal, Başak, *Haksız Fiil Hukuku*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2019.
- Baysal, Başak, editör, *Sorumluluk Hukuku: Seminerler-Makaleler*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2017.
- Behr, Volker, “Punitive Damages in American and German Law”, *Chicago-Kent Law Review* Vol. 78, Iss. 1 (2003): 105-161.
- Colby, Thomas, “Beyond the Multiple Punishment Problem: Punitive Damages as Punishment for Individual Private Wrongs”, *University of Minnesota Law Review* Vol. 87, Iss. 1 (2003): 583-678.
- Cömert Akbay, Büşra, “Türk Rekabet Hukukunda Özel Hukuk Cezası”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* C. 4, Sa. 2 (2018): 149-175.
- Çağlayan Aksoy, Pınar, “Sebepsiz Zenginleşme hukukunda iade Talebinde Bulunmasını Engelleyen TBK Madde 81 Hükmü Üzerine Bir İnceleme”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* C. 31, Sa. 4 (2015): 131-178.
- Çelik, Nuri, Caniklioğlu, Nurşen, Canbolat, Talat ve Özkaraca, Ercüment, *İş Hukuku Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınları, 2022.
- Dağhoğlu, Duygu, “Manevi Zarar”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.
- Demir, Kübra, “Manevi Tazminatın Belirlenmesine Genel Bir Bakış”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 8, Sa. 1-2 (2021): 67-88.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Erlüle, Fulya, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Manevi Tazminat*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2015.

- Eroğlu Durkal, Müzeyyen, “Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat”, *TBB Dergisi C. 131*, Sa. 1 (2017): 179-210.
- Furrer, Andreas, Muller-Chen, Markus ve Çetiner, Bilgehan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Genç Arıdemir, Arzu, *Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2008.
- Gotanda, John Yukio, “Punitive Damages: A Comparative Analysis”, *Working Paper Series Villanova University Charles Widger School of Law* (2003): 1-54.
- Gönül Koşar, Günhan, “Haksız Fiil Hukukunun Amacı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 69*, Sa. 3 (2020): 1437-1473.
- Gül, İbrahim, *ABD ve Türk Hukukunda Medeni Ceza*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2015.
- Gül, İbrahim, “Türk Hukukunda Medeni Ceza Sorumluluğu Nasıl Olmalı?”, *Hasan Kalayoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 9*, Sa. 18 (2019): 343-372.
- Güleryüz, Tarık ve Zorluoğlu Yılmaz, Ayça, “Bir Anglo-Amerikan Hukuku Müessesesi Olarak Cezalandırıcı Tazminatın (Punitive Damages) Bazı Türk Hukuku Müesseseleri ile Mukayesesi”, *TBB Dergisi C. 141*, Sa. 1 (2019): 327-362.
- Gümüş, Mustafa Alper, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt-1*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013.
- Hatemi, Hüseyin ve Gökyayla, Emre, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021.
- İnceoğlu, Murat, “Yargıtay Kararları Işığında Sözleşmeye Aykırılıktan Doğan Manevi Tazminat Talepleri”, *BATİDER C. 24*, Sa. 4 (2008): 77-121.
- İnceoğlu, Murat ve Başoğlu, Başak, *Sipariş Edilmemiş Malların Gönderilmesi, Rona Serozan'a Armağan Cilt 2*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2010.
- İstemi, Mehmet *Sözleşmenin Cüretkarane İhlali ve Cezalandırıcı Tazminat*, Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan Cilt 3. İstanbul: Beta Yayınları, 2011.
- Karayalçın, Yaşar, “Türk Hukukunda Şeref ve Haysiyetin Korunması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 19*, Sa. 1 (1962): 251-275.
- Keskin, Ayşe Dilşad, *Objektif Manevi Zarar Teori Açısından Manevi Tazminat*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Kırca, Çiğdem, “Manevi Tazminatın Fonksiyonu ve Niteliği”, *Yargıtay Dergisi C. 25*, Sa. 3 (1999): 242-270.
- Markel, Dan, “How Should Punitive Damages Work?”, *University of Pennsylvania Law Review* Vol. 157, Iss. 1 (2019): 1383-1484.
- Morris, Clarence, “Punitive Damages in Personal Injury Cases”, *Ohio State Law Journal* Vol. 21, Iss. 2 (1960): 216-230.
- Nomer, Haluk Nami. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2015. (Borçlar Genel 2015).
- Nomer, Haluk Nami. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2021.
- Oğuzman, Kemal ve Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021. (Genel Hükümler Cilt 1).
- Oğuzman, Kemal ve Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016. (Genel Hükümler 2016).

- Oğuzman, Kemal ve Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Owen, David, “A Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform”, *Villanova Law Review* Vol. 39, Iss. 2 (1994): 364-413.
- Özden Merhacı, Selin, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- Pekel, Abdülkadir, “Kitap Değerlendirmesi Hukuk ve Ekonomi, Cento Veljanovski”, *Liberal Düşünce Dergisi* C. 83, Sa. 1 (2016): 169-172.
- Reisoğlu, Seza. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümle*. İstanbul: Beta Yayınları, 2014.
- Selanik, Atakan Adem. *Manevi Zararın Tazmini*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- Sümer, Hadi. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler El Kitabı*. İstanbul: Beta Yayınları, 2022.
- Uçaryılmaz, Talya Şans ve Emiroğlu, Haluk, “Roma Hukukunda Haksız Fiil ve Suç İlişkisi Işığında Tazminatın Cezalandırıcı Fonksiyonu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 69, Sa. 2 (2020): 835-868.
- Ünlütepe, Mustafa. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Vahrenwald, Arnold, “Princess Caroline of Monaco Fights the Press”, *Entertainment Law Review* Vol. 4 (1995): 150-161.
- Walther, David ve Plein, Thomas, “Punitive Damages - A critical Analysis: Klink v Combs”, *Marquette Law Review* Vol. 49, Iss. 2 (1965): 369-386.
- Yağcı, Kürşad. *Cezai Mirasçılıktan Çıkarma*. İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2013.
- Yavuz, Cevdet, Acar, Faruk ve Özen, Burak, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2014.
- Yenişınar Berberoğlu, Filiz. *Manevi Tazminat*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2017.